

Вашкевича, Є. Ольшовського та генерала П. Лістовського 14 серпня виїхала до Мінська. Водночас почався контрнаступ польських військ. Керівники Польщі були переконані, що вони тепер зможуть нав'язати більшовицькій Росії вигідні умови миру.

Переговори між російсько-українською і польською делегаціями почалися у Мінську 17 серпня. Білоруська РСР свої повноваження на переговорах передала делегації РСФРР. Російсько-українську делегацію на переговорах очолював К. Данішевський, військовий комісар Польового штабу Червоної армії. Від УСРР на цьому етапі переговорів до спільної делегації було включено Д. Мануїльського, члена Політбюро ЦК КП(б)У [3, с. 193]. РСФРР і УСРР визнавали незалежність Польщі і підтверджували безумовне право польського народу на встановлення форми державної влади, відмовлялися від контрибуцій і робили на користь Польщі територіальні поступки у районі Білостоку і Холма [1, с. 137-138]. Користуючись сприятливими обставинами, російсько-українська сторона висунула умови миру, які загрожували суверенітету Польщі. Так, чисельність польської армії повинна була скоротитися до 50 тисяч чоловік, надлишок зброї треба було передати більшовицькій Росії. До Польщі заборонявся ввіз військового спорядження, військова промисловість підлягала конверсії, Росії передавалася залізниця Білосток-Граєво. Однак незабаром стратегічна обстановка на польсько-більшовицькому фронті змінилася. Польські й українські війська перегрупували свої сили і не тільки зупинили наступ Червоної армії, але й завдали їй ряд нищівних поразок, знову захопили Західну Україну і Західну Білорусію. За таких умов польська делегація заявила про неприйнятність російсько-українських вимог. Переговори були припинені [2, с. 256].

Переможний наступ польських військ оживив надію уряду УНР на успішне завершення боротьби з більшовиками. Однак цим сподіванням не судилося здійснитися. Польське керівництво все більше переконувалося в тому, що, взявши на себе непосильне завдання, воно привело державу до межі національної катастрофи. Червона армія, зазнавши поразки під Варшавою, розгромленою не була. Й це привело до нових переговорів й підписання Ризького договору 1921 р.

ЛІТЕРАТУРА

1. Документи внешней политики СССР: В 21 т. М.: Госполитиздат, 1959. Т. 3. 723 с.
2. Красівський О. Україна і Польща в період революції: від конфронтації до співробітництва. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2008. Вип. 39. С. 247-257.
3. Кульчицький С. В. Проблеми кордону між Україною і Польщею в радянській політиці 1919 – 1921 рр. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. К.: Либідь, 1993. С. 187-200.

Мовчан А.Ю.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ЗАСАД НАЦІОНАЛЬНОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РАЙОНУВАННЯ В УСРР/УРСР У 1920-х – 1930-х РОКАХ

У здійсненні політики коренізації не останнє місце посідало створення національних адміністративно-територіальних одиниць (сільських і селищних рад, національних районів). Однак спричинено воно було не тільки переходом до реалізації політики коренізації, а й досить невдало проведеною адміністративно-територіальною реформою 1922 року, у результаті якої було проігноровано особливості національної структури регіонів і усталені економічні зв'язки [2, с. 188]. Ще однією, не менш важливою, причиною впровадження національного районування стало загострення національного питання на фоні волюнтаристських дій місцевих урядовців, ігнорування болючих соціально-економічних

проблем етнічних громад та викликане ними катастрофічне падіння престижу радянської влади.

Виділення національних районів було досить непростю справою. По-перше, в радянському праві на той час не існувало відповідних нормативних документів, які б визначали зміст понять «національна адміністративна одиниця», «національний район», «національна рада» тощо, законодавчого порядку їхнього створення, кількісних та якісних вимог стосовно їхнього оформлення. 29 серпня 1924 р. РНК УСРР ухвалила постанову «Про виділення національних районів та рад». У тому ж році ВУЦВК затвердив Положення «Про сільські ради», в якому передбачалося формування (з дозволу губвиконкому) національних сільрад з кількістю населення меншою за 1 тис. осіб [2, с. 189]. Четверта сесія ВЦВК VIII скликання (15-19 лютого 1925 р.), заслухавши доповідь ЦАТК «Про низове районування», ухвалила постанову, яка зменшила кількісні вимоги до оформлення національних адміністративно-територіальних одиниць: сільрад із 1000 до 500, а районів – з 25000 до 10000 осіб. Створення національних рад і районів відповідна резолюція сесії пов'язала з тим, що уряд пішов назустріч прагненню «трудящих мас з національних меншостей наданням їм права розвивати свою культуру та мову» [3, с. 124]. Пропонувалося негайно провести обстеження населених пунктів, де проживають національні меншини, скласти список тих поселень, в яких буде можливість утворити національні сільради. Протоколи про виділення рекомендовано розглянути на засіданнях президії райвиконкому і з конкретними мотивованими висновками направити в окружні органи. Подальший розгляд справ здійснювала Центральна адміністративно-територіальна комісія. Остаточо національні сільради затверджувалися президією ВУЦВК.

На 1 квітня 1925 р. в УСРР було оформлено 98 німецьких, 26 грецьких, 25 болгарських, 19 єврейських, 15 польських, 5 чеських, 1 білоруська сільради. У 1927 р. в УСРР були створені дев'ять російських районів. Про динаміку національного адміністративно-територіального будівництва можна скласти уяву на основі наступних відомостей. На 1 січня 1926 р. в УСРР було 185 німецьких сільрад, 111 польських, 100 єврейських, 90 російських, 57 болгарських, 27 грецьких, 13 чеських, 9 молдавських, 1 білоруська. На 1 жовтня чисельність російських сільрад зросла до 312, німецьких – 222, польських – 119, молдавських – 52, грецьких – 28, білоруських – 12 [1, с. 7].

Починаючи з 1928 р. підходи до адміністративно-територіального структурування починають змінюватися. Перевага починає надаватися господарсько-управлінським принципам генеральності, ієрархічності побудови системи регіонів, економічної обґрунтованості та перспективної спрямованості [3, с. 138]. Відразу стає зрозумілим, що принцип, за яким створювалися національні адміністративно-територіальні одиниці вступає у протиріччя з названими вище принципами й основними підходами керівництва СРСР щодо подальшого економічного розвитку УСРР, як складової частини Союзу. Хоча й надалі йшла певна робота з виділення національних адміністративно-територіальних одиниць, проте все відчутніше відчувалося падіння до нього інтересу з боку владних структур й проявлялася виразна тенденція до згортання. То ж поступово кількість національних рад і районів починає зменшуватися. А з прийняттям нової союзної Конституції (1936 р.) національні сільради і райони втратили правові гарантії свого існування. В ній, на відміну від Конституції СРСР 1924 р. і Конституції УСРР 1929 р., окремо не оговорювалася можливість утворення етнічними меншинами своїх адміністративних одиниць.

Завершення історії національних адміністративно-територіальних одиниць прийнято пов'язувати з загальновідомими постановами Одеського обкому КП(б)У від 5 лютого 1938 р. «Про реорганізацію національних районів Одеської області в райони звичайного типу»; політбюро ЦК КП(б)У від 16 лютого 1938 р. «Про реорганізацію національних районів та сільрад УРСР в звичайні райони та сільради» [3, с. 129]. Реорганізація окремих районів і рад відбувалася в нових політичних умовах і всупереч чинному законодавству, адже відповідні ухвали приймалися не вищим органом законодавчої, виконавчої й розпорядчої влади, а партійними органами, що засвідчило перетворення держави диктатури пролетаріату на

державу диктатури партократії, яка на той час узурпувала всю повноту законодавчої, розпорядчої, виконавча політичної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буценко А.І. Радянське будівництво та нацменшини на Україні. Харків: ДВУ, 1928. 43 с.
2. Гончарова О. С. Особливості національного адміністративно-територіального районування на Харківщині (20-ті – 30-ті роки ХХ століття). *Збірник наукових праць. Серія: «Історія та географія» / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.* Харків: Майдан, 2010. Вип. 39. С. 187-190.
3. Національні меншини України у ХХ ст.: політико-правовий аспект. К.: ІПЕ і НД, 2000. 356 с.

Свічкарь Я.О.

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.*

РОЗРОБКА БІЛЬШОВИЦЬКОЮ ВЛАДОЮ УСРР ПРАВОВОЇ БАЗИ ДЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ ОПОЗИЦІЙНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920-х РОКІВ

Захопивши владу більшовики намагалися закріпити та посилити власний режим. Головні завдання соціально-політичного розвитку країни знайшли своє законодавче відображення в Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки, ухваленій ВЦВК 14 березня 1919 року, Конституції СРСР 1924 року, поправках 1925 року до Конституції УСРР. В них радянська влада оголошувалась «владою перемігшого пролетаріату та трудового селянства», а експлуататорські класи, до яких відносились й представники опозиційних партійних утворень, позбавлялися політичних та багатьох громадянських прав [1, с. 25]. В першу чергу це стосувалося права вибирати та бути обраним до органів державної влади.

Вже в перших декретах держава оголосила злочинами посягання на основи більшовицького ладу і новий радянський правопорядок. Політичні злочини вважались найбільш тяжкими та трактувались як контрреволюційні. Нормативні акти робили наголос на надзвичайних заходах припинення посягань на державний устрій, в т.ч. з застосуванням засобів Всеукраїнської Надзвичайної Комісії (ВНК) [2, с. 16]. Так, зараховуючи альтернативні партії до лав «активних контрреволюціонерів» органами ВНК видаються відповідні правові постанови. 28 жовтня 1920 р. Ф. Держинський візує наказ «Про попередження білогвардійського повстання» у якому ВНК, як активному борцю з контрреволюцією, необхідно невідкладно прийняти до виконання цілий ряд заходів. Серед них: «Негайно приступити до арештів всіх контрреволюціонерів, по відношенню до яких є інформація наступного характеру: активні члени партії правих та лівих есерів, монархістів, кадетів, меншовиків та анархістів...» [3, с. 289]. Із закінченням громадянської війни відпала необхідність навіть в ситуативних союзах з соціалістичними силами. Службова документація органів ВНК відтепер орієнтувалася на їх повне усунення від активного політичного життя. Всеросійський ЦВК в 1922 році приймає декрет «Про Державне політичне управління», яке стало правонаступником НК [2, с. 16-17]. Такі ж реорганізації було проведено й в УСРР. Його провідними завданнями визначались боротьба з таємними і відкритими контрреволюційними виступами (до яких належить діяльність «антирадянських» партій), бандитизмом, шпигунством, виконання спеціальних доручень губернських Виконавчих комітетів.

Утвердженню єдиної ідеології та однопартійної системи влади сприяла державна монополія на інформацію, котру більшовики ввели з перших днів приходу до влади. Першими Декретами Раднаркому закривались ліберальні, правосоціалістичні газети та журнали кадетів, есерів, меншовиків та інших опозиційних сил. А, 22 березня 1922 року Політбюро ЦК ВКП(б) приймає постанову «Про військово-політичну цензуру органами